

POGLEĐ DUG GODINU DANA

Smail Špago

Izdavač:

Grafička obrada i prijelom: Tibor Vrančić

Lektura i korektura: Tibor Vrančić

Recenzija:

Stručni savjeti:

Naslovna strana: Tibor Vrančić

Fotografija na naslovnoj strani i ostale fotografije: Ajša Nametak Šehić

Prvo izdanje: 2017.g.

Copyright ©2017 Text and Artwork: Smail Špago

Naklada: 500 komada

Tisk:

Smail Špago

**POGLED DUG
GODINU DANA**

Mostar, 2017. g.

Zašto Pogled dug godinu dana

Na ideju da slikom popratimo Stari most u Mostaru došli smo zajednički, Ajša Šehić Nametak i ja. Naime, nakon što je Ajša napravila uzastopno u par dana nekoliko lijepih fotografija Starog mosta, i to snimljenih s Lučkog mosta, postavila ih je na facebook.

Neposredno prije toga, u časopisu *Die Zeit*, koji izlazi u Njemačkoj, pratio sam reportažu francuskog slikara Jean Philippe Delhommea, koji je tokom prošle godine, svake sedmice napravio po jedan akvarel s motivima Pariza. Bili su to obični motivi, ništa posebno, ali su suština i dojam slika bili savršeni. Jednostavna slika uz kratku poruku pruzročili su da sam skoro jedva čekao pojavljivanje novog crteža. Trajalo je to godinu dana, a onda sam listajući i sređujući foto arhivu, naišao na čitav niz fotografija Starog mosta, sve snimljene s Lučkog mosta. Prvo mi je na um pala misao kako je to samo jedan malen i kratak pogled u danom trenutku, koji je, u odnosu na dugu istoriju Starog mosta, izuzetno kratak, skoro zanemariv.

Stari most je, naime, izgrađen 1566. godine i ove godine se navršava okrugla godišnjica – 450 godina od njegove izgradnje. Stekao sam dojam da se ovoj godišnjici u Mostaru ne posvećuje baš

previše pažnje. Rijetko je u kojem mediju zabilježena. Malo starije generacije su doživjele prethodnu, okruglu 400. godišnjicu, a po zakonima prirode, narednu okruglu petstotu godišnjicu će vjerovatno doživjeti sadašnje mlađe generacije. Svjedokom sam s koliko muke smo, mala ekipa entuzijasta i ja, skupljali fotografije Mostara stare stotinu i više godina, razasute širom globusa, i koliko smo se radovali svakoj još neviđenoj. Stoga mi je prostrujilo kroz glavu da bi bilo vrijedno za buduće generacije, za mlade koje će doživjeti petstotu godišnjicu gradnje mosta, ovjekovječiti ove trenutke i ostaviti ih njima u amanet.

Neimar Hajrudin napravi most u Mostaru, kojem dadoše, iz ko zna kojih razloga, ime Stari most. Pretpostavljam da je razlog taj što je dugo bio jedini most preko Neretve, pa kad je izgrađen onaj na Musali (most Franje Josipa) 1882. godine, ljudi onaj prethodni, jedini, počeše zvati imenom Stari. Logično je bilo da je najstariji most dobio ime Stari. A prije toga, kako ga je narod zvao – most ili ćuprija, ostavit ćemo na slobodnu volju za brojne buduće rasprave.

Sve do izgradnje Lučkog mosta, nije bilo ovakvog veličanstvenog pogleda na njega, a baš je takav prikazan na fotografijama Ajše Šehić Nametak. Doduše postoji jedna umjetnička slika austrijskog slikara Huberta Sattlera, koji je boravio u Mostaru 1894. godine i koji napravio sliku Starog mosta,

otprilike s mesta gdje je kasnije izgrađen Lučki most, tako da se može smatrati da je to najstariji pogled na Stari most s te pozicije. Osim toga, u arhivi ne nalazimo niti jedan ovakav pogled u periodu između 1992. i 1994., jer u ratnim godinama nije bilo ni jednog mosta na Neretvi. Tek su nakon završetka rata obnovljeni Lučki i Stari most.

Nastajanju ovih fotografija Starog mosta s Lučkog mosta doprinijela je i činjenica da Ajša stanuje u neposrednoj blizini te da tim putem prolazi skoro svaki dan, tako da je za nju ovaj pogled nešto svakodnevno. Pravih pogleda na Stari most, od kojih je svakako jedan baš ovaj Ajšin pogled, nema puno.

Pogled sa Sjevera, s vrha Potkujundžiluka, s njegove sredine, iz smjera Tabhane, s Tepe ili ispod Koski Mehmed pašine džamije, daje sasvim drugačiji dojam. I to je to. S juga postoji pogled ispod Starog mosta, s ušća Radobolje. Postoji još mali milion pogleda, ali ovo su oni standardni. S razglednicama. A na razglednicima je ovaj pogled s Lučkog mosta najčešći.

Dogovor je bio kratak i jednostavan. Ajša prelazi preko mosta svojim poslom, u vremenima kad njoj najbolje odgovara, sa sobom u torbi uvjek nosi kameru, i kad joj pogled padne na Stari most,

zastane minutu-dvije, napravi nekoliko fotografija i postavi na facebook. Dalje sam ih ja arhivirao svaku pojedinačno i na kraju odlučio ukoričiti u ovo što je pred vama.

Neko bi rekao: "Ta kakva ti je to ideja?. Pogled s istog mesta, na Stari most koji stoji tu gdje i jeste. Ne pomjera se". Tako je, ne pomjera se most, ali se pomjera sunce i svjetlost. I ljudi na njemu i ispod njega. Mijenja se okolna priroda, od zimske bez lišća, često obavijene oblacima, maglom, pa i obasjana zimskim suncem, do proljetnog zelenila, koje se na slikama očigledno vidi kako raste i buja iz dana u dan, do ljetne gužve na mostu, i oko mosta. S turistima koji očekuju skok ili onima koji izuju sandale ili papuče i zagaze u hladnu ledenu vodu Neretve kako bi se rashladili. Pa sve do zlatne jeseni i žute boje lišća. Sve su to primjene koje se dešavaju tokom jednoga dana, tokom jednog godišnjeg doba i u toku jedne godine.

Na ovom mjestu bez nekih pravilnih vremenski perioda, zarobili smo te poglede i stavili ih na jedno mjesto, kako bi svjedočili o jednom pogledu, o jednoj ideji, pa makar ona za nekoga izgledala i pomalo luckacta ili otkačena. Međutim, našli su se oni koji će izdržati i izdurati, da ideju provedu u djelo zajednički.

Da fotografije ne bi bile monotone i suhoparne, odlučio sam ih obogatiti pokojim zanimljivim tekstom o Mostaru. Prisjećajući se onih koji su gradili, radili, a najviše onih koji su živjeli oko Starog. Mostar

je iznjedrio svoje pjesnike, opjevan je u pjesmama, ispričan pričama svojih ljudi i njihovim svakodnevnim životom i spremnošću da se svaka situacija prevaziđe s izjесном dozom humora, koji se pod ovim podnebljem i podrazumjeva. Jedno bez drugog ne ide i ne može.

Zbog toga, bujrum, uživajte u jedinstvenom pogledu, koji nije baš svakodnevni. A ne može ni biti svakodnevni, jer je u toku jedne godine napravljeno nekoliko stotina pogleda, od kojih sam izabrao ove koji slijede u nastavku.

Smail Špago

Zašto se stas mostarskog mosta povio?

Zašto se stas mostarskog mosta povio?
Valjda se i on u dragu kamenog srca zaljubio.
Most je jednook, pa je li mahana? Jedno oko
zaljubljenik ima.

Šta bi tek bilo da sa dva oka gleda?
Zar bi iz očiju danju noću suze lijevao?
Jer rastanak ako postoji, eto je došao.
Noge mu na zemlji, a glavu ka nebesima digao.

Zar je čudo što mu jedan kraj na istoku,
a drugi na zapadu zastao?...

Medžazija Sanija Mostarac, 1610.

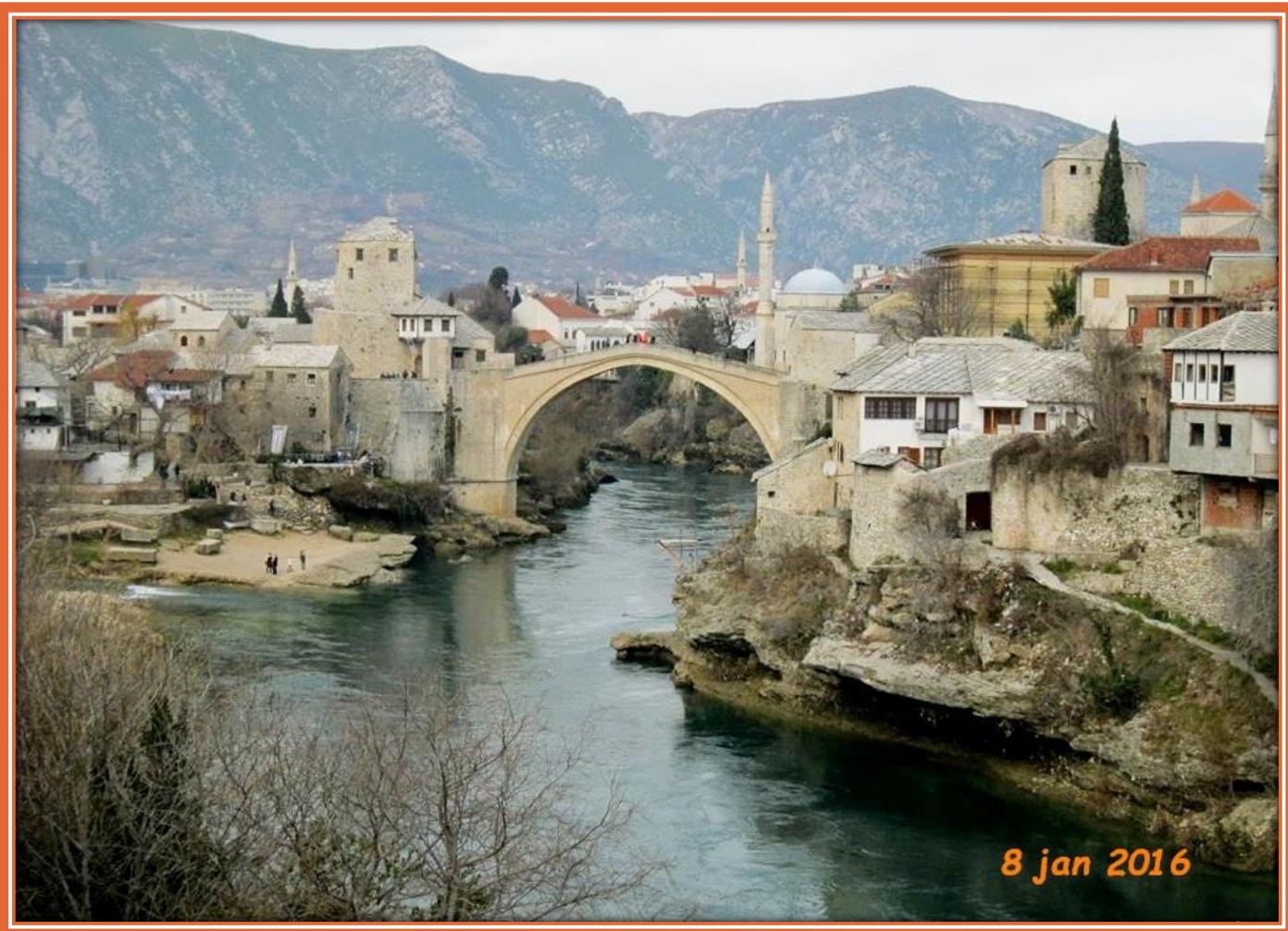
4 jan 2016

Zaista, ako kome od hitnog puta u Mostar preostane ma i jedan sat slobodnog vremena, taj treba samo ovo da učini: da požuri do Starog mosta, do mjesta gdje se Radobolja ulijeva u Neretvu. Odatle treba da baci pogled gore u visoki luk mosta očima uprtim kao što je, možda, jedan put gledao jedne sretne noći zvijezde na nebu. I isto tako on mora pogledati sliku, kojoj ovaj most na tako divan način čini okvir. Tada neka izađe gore i neka se sagne preko ruba mosta i pogleda u vodu. Tada će mu usne, možda, sa veseljem početi da govore stihove Hofmanstala (Hugo Hofmannstahl [1874 - 1929] pjesnik, eseist, pripovjedač i veliki dramatičar bečke moderne, spada u najznačajnije austrijske pisce. Bio je veliki prijatelj Roberta Michela):

- To me ne prolazi još od djetinjih snova
- Ja moram s mosta motriti u dubinu

Robert Michel, "Mostar", 1909.

8 jan 2016

Ko ima dovoljno vremena, taj će se često vraćati na ovaj most. On će htjeti da ga vidi i onda kad poslije sušnih perioda samo koritom (na dnu) protječe splasnula zelenkasta rijeka. Pri niskom vodostaju monumentalnost mosta najjasnije dolazi do izražaja, a obale rijeke u čudnoj nagosti izgledaju kao ogromna kamera tjelesa izašla nestvarna iz kupatila. Gledajući duboko u rijeku pod sobom, možda će za časak zaboraviti na silu teže i osjetiti radost kao da leti nad ovim ponorom poput ptice kroz zrak. Međutim, kad se daleko u brdima snijeg topi i kad južnjak s mora donese kišne oblake, tada valovi rijeke Neretve nabujaju kao da čeznu da pomiluju luk mosta. No, kad Neretva nabuja tako da joj se sa ruba mosta može izbliza pogledati u lice i u njemu jasno raspoznati razjarenu igru srđitih crta, čovjeku se učini da se duhovi rijeke kaju, što su se nekad zadovoljili žrtvom uzidanog ljubavnog para.

Robert Michel, "Mostar", 1909.

12 jan 2016

Mostar znači varoš s mostom. Prema pričanju latinskih istoričara, u ovome je šeheru u starinsko doba bio most preko rijeke Neretve s jedne strane na drugu, i to na jakom grozdenom lancu u debljini čovječijeg stegna, i od toga mu je ostalo tako ime.

Evlija Čelebija, 1664.

15 jan 2016

I ovaj je most sagradio stari neimar (kodžamimlar) Sinan, sin Abdulmennan-agin, a po Sulejman-hanovoj naredbi. On izgleda kao luk duge koji se uzdiže do Kumove Slame i pruža s jedne litice na drugu. Ispod sredine mosta teče rijeka. Kako se sa obje strane toga mosta nalaze tvrđave, to nije moguće preći s jedne na drugu stranu grada drugim putem osim preko tog mosta. Eto neka se zna da sam ja, bijedni i jadni rab (božji), Evlija, dosada prešao i video šesnaest carevina, ali tako visok most nisam video. On je prebačen s jedne na drugu stijenu, koje se dižu do neba. Dužina toga mosta od jedne do druge kapije, što se nalaze na unutrašnjoj strani dviju tvrđava, koje leže na oba kraja mosta – iznosi ravnih stotinu koraka, a širok je petnaest stopa.

Evlija Čelebija, 1664.

16 jan 2016

Zaista je neimar uložio svu svoju snagu i jasno pokazao svoju veliku sposobnost. Kad se ovaj most pogleda iz daljine, izgleda okrugao kao luk iz kojega je tek izletjela strijela pa tako stao. Neimarski ukus, preciznost, eleganciju, koja je unošena u ovu divnu kamenu tvorevinu, nije pokazao nijedan stari neimar.

Evlija Čelebija, 1664.

19 jan 2016

Od tenelije je sagrađen u najvećem procentu Stari most mimara Hajrudina, Karađozbegova i Koski Mehmed pašina džamija, kao i sve ostale džamije, sve munare u gradu, dijelovi orijentalne stambene arhitekture, bašluci s epigrafikom, tarisnatpisi na džamijama, veliki broj oblika kamenih ukrasa, okvira i lukova, podnih ploča, stepenika i stepeništa, dekorativnih ukrasa – alema na džamijama i džamijskog mobilijara, mihraba, mimbera i čursa. Tu su i ostali objekti orijentalne arhitekture, česme, turbeta, ... Također i krstovi u Starom pravoslavnom groblju su pravljeni od tenelije.

Ovaj kamen je obilno koristila osmanlijska država, a poslije i Austro-Ugarska monarhija... i još mnogo objekata iz Monarhije u svojim zidovima i ukrasnim profilacijama sadrži teneliju ili njenu blažu varijantu iz istog kamenoloma poznatu kao "miljevina".

Zlatko Zvonić, 2000.

20 jan 2016

Mostar je glavni grad Hercegovine, koji se tako zove po lijepom mostu na rijeci Neretvi, što mu je i jedina znamenitost. U svakom drugom pogledu to je beznačajan grad. Ima 20 000 stanovnika, od čega su polovina kršćani. Han je kao i većina hanova u ovoj zemlji.

John Murray, 1853.

24 jan 2016

Na proputovanju za Sarajevo Aleksandar Giljferding je 15. maja 1857. godine stigao u Mostar gdje se zadržao pet dana. Opisao ga je detaljno, a naravno da je bio oduševljen Starom pravoslavnom crkvom. Posebice ga je zainteresirao Stari most. Za njega vezujemo podatak da je izazvao ogromnu zabludu o graditeljima mosta. Naime, ne vjerujući da su takvu građevinu bili u stanju izgraditi turski graditelji, u svoj dnevnik zapisuje kako u Mostaru postoji stari Rimski most. Ubrzo šalje izvještaj ruskoj vlasti u kome je stajalo da u Mostaru preko rijeke Neretve postoji „predivan rimski most“, a moskovski tisk objavljuje ovo kao senzacionalnu vijest. Osim toga svi strani konzuli u Rusiji prenijeli su to svojim vladama. Tako, Giljferding objavi tu neistinu, a italijanske novine jedva dočekaše te napisaše da je u Mostaru preko rijeke Neretve Ponte Romano, a austrijski tisk da u Mostaru postoji Römer Brücke. Nakon toga su skoro sve onovremene razglednice Starog mosta u Mostaru nosile natpis Rimski most.

Čampara / Špago / Vrančić, 2015.

...Zabavljao sam se lutajući krivudavim uličicama Mostara, izučavajući razne vrste tursko-evropskog stanovništva. Moji utisci o tom gradu, moram reći, nisu bili povoljni, mada je, što se čistoće tiče, bolji od mnogih. Grad leži na obje strane Neretve, u kanjonu koji se otvara u dvije nevelike ravnice na sjevernom i južnom kraju. Njegov istočni i veći dio izgrađen je na jednoj strmini, i u njemu je čaršija, vladine kancelarije i kuće trgovaca i bogatijih stanovnika. U zapadnom dijelu stanuje siromašniji svijet, uglavnom katolici, i bavi se zemljoradnjom...

George Arbuthnot, 1861.

6 feb 2016

Spustivši se niz dugu padinu u dolinu u čijem se gornjem kraju, u klancu kroz koji protječe Neretva, nalazi Mostar, stižemo u plodnu ravnici – jer se čitav krajolik u potpunosti mijenja – u kojoj rat nije ostavio traga i u kojoj se ponovo javljaju vinogradi i maslinjaci. Okružena sa svih strana planinama, sivim i golim kao i u drugim dijelovima pokrajine, s riječicama oivičenim drvećem i veličanstvenim obrisima planina što se gube u daljini i spuštaju ka kotlini, u kojoj leži grad sa svojim tankim i bijelim munarama, ravnica je izgledala kao kakva talijanska oaza u stjenovitoj i sivoj pustoši. Ne sjećam se da sam ikad video tako savršeno slikovit grad kao što je Mostar.

William James Stillman, 1875.

6 feb 2016

Ali, najinteresantniji spomenik rane civilizacije ovoga grada jeste veličanstveni most preko Neretve, a njemu čak i današnji Mostar mnogo duguje za svoj značaj i ljepotu. Sastavljen je iz jednostavnog svoda, koji je dug 95 stopa i 3 inča, a iznad rijeke se diže 70 stopa, i to kad je vodostaj nizak. Prema tradiciji ovo je djelo cara Trajana, čiji su građevinski uspjesi u istočnoj Evropi izvršili jak uticaj na južnoslavensku maštu. Drugi pripisuju podizanje mosta Hadrijanu, a Turci, ne želeći da ostave značaj takvog graditeljskog remek-djela đaurskim imperatorima, sve su prisvojili za svoga sultana Sulejmana Veličanstvenog... Na kapijama s obje strane mosta nalaze se tornjevi i tu smo otkrili ponešto rimsko, a, također, i dolje na riječnoj obali pored mosta, kod nekih drevnih svodova i građevina. Ispod visokog svoda smaragdna Neretva zadimljena i pomamna žuri između ogromnog kamenja kojim je zasuto njen korito, praveći mnoštvo zapjenušanih virova i kao da je još, poslije osamnaest stoljeća, uznemirena jarmom koji joj je nametnuo gospodar svijeta.

Sir Arthur John Evans, 1875.

11 feb 2016

Bijele kuće ravnih krovova, krivudave ulice i prašina daju Mostaru izgled kakvog sirijskog grada. Doslovan prevod riječi "Mostar" je grad s mostom, i on se tako zove po jednom starom rimskom mostu čiji jedini luk ovdje premošćuje Neretvu na visini od pedeset stopa. Dvije kule, koje tako često pominju rimski istoričari, još stoje kraj mosta, i mada je slikoviti trošni i uski luk djelo turskih graditelja, nema sumnje ko je izgradio njegove masivne temelje. Grad je smješten na obje strane duboke jaruge kroz koju protječe rijeka. Bršljanom obrasle pećine, mahovinom pokriveno stijenje i oronule utvrde miješaju se u neredu među visokim kamenim zidovima koji okružuju kuće, što daje Mostaru izgled gomile malih tvrđava.

James Creagh, 1875.

13 feb 2016

Neretva je premošćena s dva mosta, jedan je od čvrste željezne konstrukcije nedavno podignut za potrebe prometa, a drugi, najveći i i najljepši spomenik, ne samo za Mostar već i za cijeli Balkan, je čuveni jednolučni kameni – poznat kao "Rimski most." Postoji nešto božansko u koncepciji ovog mosta – načinjen je samo s jednim lukom od pedesetipet stopa i vrhom na sedamdeset stopa od zelene vode. Gazište je vrlo usko i putnik je zaštićen s dva niska zida. Svaki njegov kraj štite male turske utvrde. Mnoga velika imena su navedena kao graditelji. Popularna slavenska mašta voli pripisati gradnju Trajanu ili Hadrijanu, dok se muslimani, bijesni što se takvoj bogomdanoj inspiraciji i pomišlja pripisati porijeklo jednom kaurinu, pozivaju na sultana Sulejmana Veličanstvenog kao graditelja. Vlasti se sada prepiru oko toga, jer, iako je sasvim jasno da je on rimskog dizajna – materijal je čisto muslimanski.

Trevor Roy, 1910.

13 feb 2016

Most je remek-djelo koje posramljuje sve arhitekte svijeta. Narodno predanje i danas postoji među mostarskim muhamedancima: graditelj Rade, koji je bio među ovdašnjim robljem, iskupio je svoju slobodu od Turaka putem ovoga mosta. Most se za vrijeme gradnje stalno rušio sve dok šumska vila iz planina nije dala savjet pa je u temelje ugrađen mladi ljubavni par.

János de Asbóth, 1890.

18 feb 2016

Krševite stijene Hercegovine uokviruju na pojedinim mjestima oaze, kojih plodnost sva očekivanja prelazi. Sami Mostar leži na jednom ovakom blagoslovljenom mjestu, ovdje uspijeva odlično vino; lovorika, mirta, šipak i smokva prezimljuju u slobodi. I druge korisne biline dostižu ovdje moćne dimenzije...

Carl Peez, 1891.

24 feb 2016

Mirisom Mostara se javi

*Javi se stari druže,
mirisom Mostara se javi,
sunca da li još ima,
nebo da li se plavi.*

*Piši mi kako je kamen,
pupa li loza ko lani,
može li behar da cvate
na skromnoj trešnjevoj grani.*

*Mostove nemoj da pišeš,
pusti ih neka sniju,
Starog im samo ne daj,
ne daj da dušu nam biju.*

Darko Janjić, 1993.

26 feb 2016

U vrijeme turske uprave Stari most u Mostaru imao je svoga nadzornika. Sačuvano je nekoliko dokumenata o toj službi. Najvažniji je ferman sultana Mehmeda IV., sina Ibrahimova, od zadnjeg dana safera 1059. (4. III 1649. godine), koji se čuva u Zemaljskom muzeju u Sarajevu. Sadržaj fermana glasi: "Mehmed, koji je bio prije timar-defterdar, predložen je od strane temišvarskog defterdara Bektaša da mu se dodijeli mjesto nazira na sultan Sulejmanovom mostu u Mostaru, koje je ostalo upražnjeno iza Hasana. Njegova dužnost počinje od 26. safera 1059. godine sa plaćom od 27 akči dnevno".

29 feb 2016

Prema kazivanjima stanovnika Atik mahale, rušenje Sinan-pašine džamije posebno je obradovalo izvjesnog Hilmu Sivonjića koji je dao i poseban doprinos u njenoj devastaciji. Mostarci su se tokom arheoloških iskopavanja prisjetili i anegdote sa Đurom Pucarom Starim. Kažu kako je Pucar došao u Mostar, a inkompetentni Mostarci požurili da dokažu koliko su odani sistemu pa mu rekli: „Pogledajte, druže Stari, šta smo uradili od džamije!“, a Pucar im odgovorio: „Još porušite Stari most, pa da ostanete bez igdje išta!“

Hasan Eminović

1 mar 2016

Kafa nije samo topli napitak u Bosni i Hercegovini, to je više od rituala sa dugogodišnjom tradicijom. Služi se na tacni od bakra uz malu posudu sa šećerom, sa tradicionalnom posudom za kafu, a kada ovdje poručite kafu, to je već jedno veliko iskustvo. Jedan moj prijatelj je imao problema, jer nije znao kako piti kafu. Za to je najbolje pitati konobara ili zamoliti za pomoć nekog lokalnog posjetioca za susjednim stolom. Kafa je mnogo više nego uživanje u toplom napitku, to je najšešće poziv na razgovor, ali i za izgradnju jednog novog prijateljstva.

Jannet Newenham, novinarka iz Irske

Posmatram odavde stari Mostar i mislim na ono što nestaje. I minareta se sama čude šta se dešava za još živa hadžije. Jer svuda po gradu i izvan njegova pređašnjeg strožeg okvira niču palate živih fasada i balkona, potiskuju i ruše stare, kamene i dotrajale pločare, koje se pred njihovom pobjedonosnom najezdom povlače u sebe i sa ropcem predaju sudbini. A tek one koje se dižu s lijeve strane na slobodnom prostoru. Prije neki dan posmatrao sam Mostar sa Bijelog brijega. To je i prije bila slika puna dinamike, puna kolorita, ali ovoga puta niče u novom rahu, sa mnogo slobodnijom perspektivom. Cijeli novi kvartovi palata sa puno prostora, svjetla i zelenila...To je jednom riječju kultura, kao što je nekada bio Stari most, ili ma koja monumentalna građevina.

Mensur Seferović, "Mostarski kolopleti", 1985.

Lalo moja, muhur-sahibijo,
Uzmi blaga, koliko ti drago,
A ja ću ti ferman napraviti,
Hajde meni do Mostara siđi
Na Neretvi napravi ćupriju.
A vid' dere carskog muhurlije,
Na Neretvi on gradi ćupriju,
Manje nije već dvi godinice,
Na Neretvi namisti ćupriju,
Pokloni je od Mostara Husi.

Narodna pjesma

Usprkos tragičnih uspomena na rat ostali smo zadržani ljestvom Starog grada. Dopadljiva panorama starih građevina je za uživanje. Okolina i rijeka gradu daju jednu posebnu notu. Usisavali smo slike našim očima, kao i kamerama, kako bi ostale u kasnijem sjećanju. Onda smo stigli do Starog mosta. To je najživlje mjesto u gradu. Zanatlije i trgovci zauzimaju prolaz, a između toga u više navrata i djeca Cigana, koji su ponekad i bezobrazni moleći za sitni novac. Na mostu se turisti guraju kao u nekom golubarniku. Jedna šarena vreva tamo i ovamo, ljudi iz čitavog svijeta.

Karinschiller.wordpress

19 mar 2016

Koliko ste puta prošli Starim gradom, a da niste mogli proći od gužve, od turista. Koliko puta ste onako usput vidjeli, kako se slikaju od Kujundžiluka do Krive čuprije. Koliko ste puta pomislili, bože šta li će od svega ovoga upamtiti, šta li se dešava s tim silnim milijardama slika, okinutih na Starom Mostu, ispod i oko njega. Neki dan slučajno nabasah na internetu na sliku jedne Švabice: U potpisu piše „Tigermaus na Starom mostu“. Njena uspomena sa starog Mosta u Mostaru. Upravo tako. Na našem jeziku. Da li ona tačno zna kako se to kaže ili je taj naslov odgooglala, sad nije bitno. Ovakvih slika je sigurno na hiljade na internetu. Ali ovdje je bitnije ono što piše ispod slika. Djevojka je bila u Mostaru daleke 1981. godine, tada je bila djevojka, danas žena, možda već i majka. Ali, iskopala je tu sliku, stavila je u svoj album na internet i napisala naslov na našem jeziku, gdje je i kada bila. Onda su ispod slike slijedile diskusije, na svim jezicima svijeta, od njemačkog, engleskog, francuskog do španjolskog. Čovjeku posebno postaje zamiljivo, kad pročita, šta sve svi oni znaju o istoriji grada Mostara i o Starom mostu. To je mnogo više nego što prepostavljamo i što mislimo. Oni u Mostar dođu, vide, uslikaju, čuju, zapamte, a ono što ne čuju, kasnije pročitaju i ne zaboravljaju. Ta uspomena u njima živi dok i oni žive. Svi ti ljudi odnose više Mostara u sebi, nego što mi mislimo.

Smail Špago, "Tigermaus na Starom mostu"

24 mar 2016

Majda me je svako jutro pitala želim li kafu prije izlaska. Ja sam joj svako jutro odgovarala "Thank You, but I'm Okay", međutim za Majdu je to značilo "Okay, hvala", i onda je servirala kafu, njen domaći hljeb, pekmez od šljiva i još svašta nešto.

Zatim je svakog jutra slijedio i moj drugi doručak, koji također nisam mogla izbjegći, a bio je u kafeu u istoj ulici. Vlasnici su divan par, zovu se Biša i Hatidža. Kod njih sam slučajno došla prvog jutra, a sada ne mogu nikuda maknuti, dok prvo tu ne dođem, dok ne popijem moju bosansku kafu i ne pojedem sendvič, koji bi mi oni pripremili i koji me čekao svako jutro u njihovom kafeu.

Dvanaest sati kasnije, moj dan završavao se obično uz jedno pivo, a ponekad i dva, u jednom baru, malo niže od Majdinog apartmana. Ni jednu večer nisam mogla zaključiti protekli dan, dok tu ne naručim jedno "Sarajevsko", toneći u svoje misli, slušajući komentare i kotrljanje kockica i drvenih čipova dvojice starijih ljudi koji su sjedili u blizini i igrali tavlu.

Candace Rose Rardon, spisateljica, umjetnica, ilustratorica

Crtali smo u njihovom dvorištu još neubrane šipke, zajedno s djecom iz komšiluka. Šipke, neubrane, na grani nikad prije u životu nisam vidjela. Kući sam se vratila nakon sedam sati, puna utisaka i poštovanja, razmišljajući o tome kako se sve ostvaruju veze širom svijeta. Sutradan se ponovilo isto, ali sa drugom porodicom. Uvečer se nisam mogla oteti od razmišljanja, kako se ovdje lako ostvaruju kontakti, kako su ljudi ovdje jednostavni i pristupačni. Svako jutro sam se budila uz razmišljanje, kako provesti dan, a uvečer pred spavanje, bila bih obuzeta osjećajem ljubaznosti i velikodušnosti na koju sam našla u ovom gradu. Iz ovog grada nosim sa sobom milion malih lijepih trenutaka, susreta, sjedenja, sjećanja na kasne ručkove po avlijama, skiciranja po trotoaru, isprijanja kafe i beskrajno dugih razgovora.

Candace Rose Rardon, spisateljica, umjetnica, ilustratorica

25 mar 2016

Ne znam kako i kome mogu biti zahvalna što sam došla u ovaj dio svijeta, skoro slučajno. A Mostar me podsjetio na sve ono, što sve čovjek može doživjeti kada svijetom putuje otvorena srca i zdrava razuma.

Pa ponekad, čak i dva doručka ujutro. Ali to je tako, i tu se ništa ne može promjeniti.

Candace Rose Rardon, spisateljica, umjetnica, ilustratorica

2 apr 2016

Nakon vožnje pored nevjerojatno plave rijeke i jezera, gdje se, u restoranima uz put, jede tradicionalna jagnjetina, bili smo zadriveni ljepotama grada Mostara. Otišli smo da vidimo čuveni most, pogledali kako je bio devastiran u ratu, vidjeli smo ruševine zgrada, rupe od metaka u fasadi, ali ništa to ne može oduzeti ljepotu ovog grada. On je jednostavno, očaravajući!

Marcel Adnet, MTV Brasil

9 apr 2016

Odakle si?

Iz Mostara!

A jesи li ikad skočio sa Starog mosta?

Nisam!

E, onda nisi iz Mostara. Da si iz Mostara slagao bi da si barem jednom skočio!

*Budi stara Mostarca oko podne i kaže:
- Ustaj jadan ne bio, more ko izbit...*

10 apr 2016

*Kad šipak pukne, pa se nako sav raskoka, svi kažu – ja dobra šipka.
A kad čovjek pukne ko šipak, svi kažu – ja čudna hajvana.*

(colega)

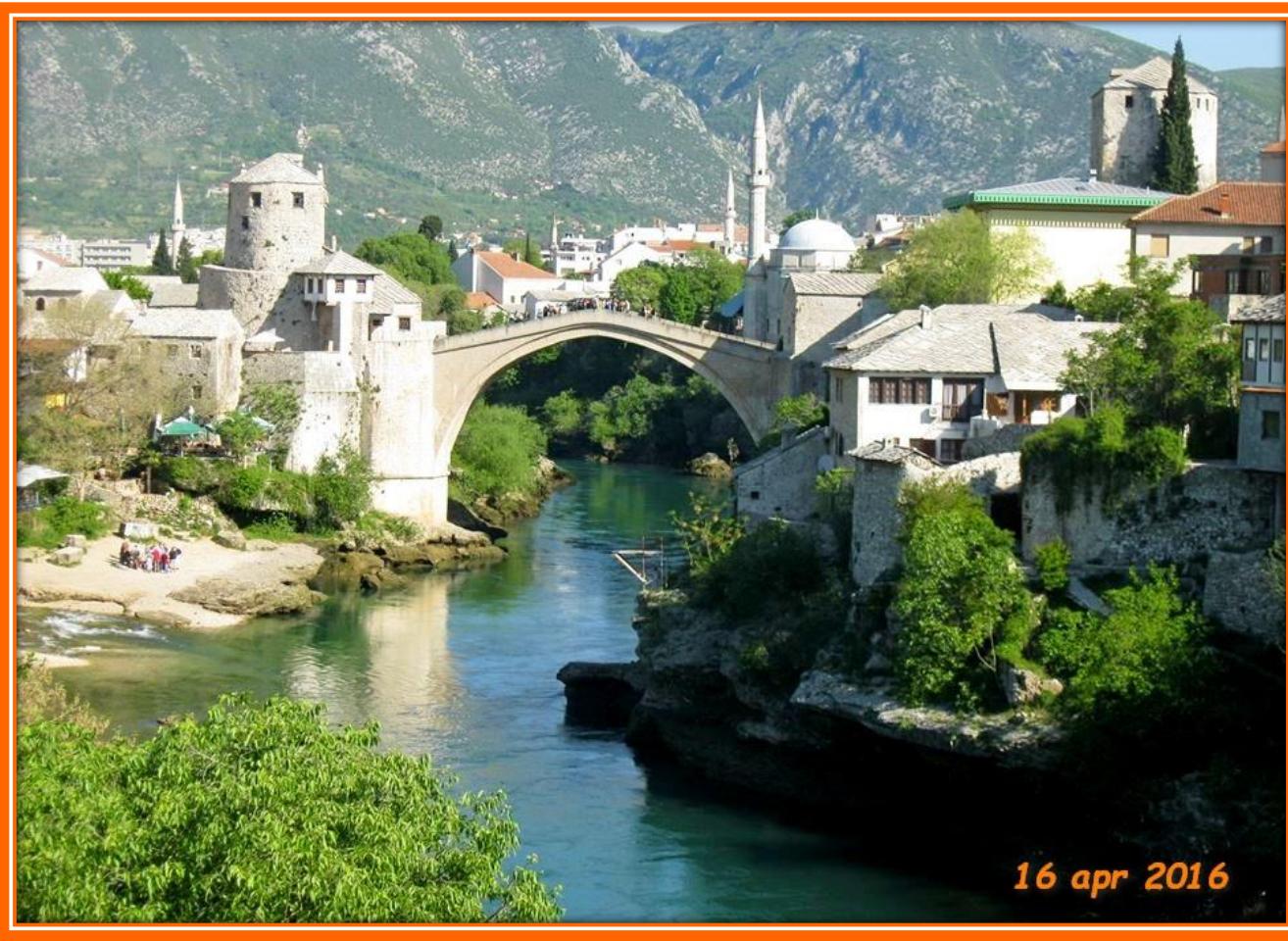
Gazel o Mostaru

Ko bi mogo opjevati redom
Sve ljepote divnoga Mostara,
Zar se čudiš srce što ga ljubim
Sa ljubavlju sinovskoga žara? [...]

[...] S dvije kule velika čuprija
Pružila se preko rijeke čarne
Te sa svojim velebnijem lukom
Pričinja se poput duge sarne!

Cio svijet da obideš redom,
Ne bi našo onakova svijeta.
On je majdan darovitih ljudi,
Šeher Mostar ures je svijeta.

Derviš-paša Bajezidagić

16 apr 2016

Stari most

Iz zloguka stoljeća skočio.

*Napravio posljednji
salto mortale
u svoje ogledalo.*

Vlado Puljić, "Nar na dar", 2004.

„Kad je obnovljen Stari most, porastao je interes za turizam jer je to danas zlatna koka. Ljudi se masovno prihvatali obaveze da nauče jezike, pogotovo engleski. Zamislite sad jednog unuka koji dolazi uvečer u kuću svojih starih i vidi da nena u vrhu sobe sjedi sama i pita je: Zašto sjediš sama? – I otac i matera su ti na tom kursu engleskog. – A gdje je dedo? – I on ide na te večernje kurseve engleskog. – A dobro neno, šta su rekli kad se vraćaju? – I don't know?“

Ovako je Mostarac Džemal Raljević, novinar i publicista, ispričao jednu mostrasku lisku.

Pitala Mostarka tatu da izađe i do koliko može ostati vani. – I molim te, nemoj mi samo reći do 11. Pa moje kolegice tek tad izlaze. Otac je gleda i onako filozofski – pa eto ostani do 6 ujutro. Ona ne može vjerovati svojim ušima, ali tata nastavlja – i kad se budeš vraćala ponesi hljeb i mljeko. Ko te god vidi s kesom u ruci u ta doba reće: – a jes' fina, poranila pravo...

S fb stranice Mostarski liskaluci

2 maj 2016

”Ko ne plati na mostu, platiće na čupriji”.

Narodna poslovica

Moj most

*“Ima jedan grad, ima jedno mjesto”,
veliki ljudi pričali su često.*

*“Samo je jedan grad, samo jedan most”,
zadivljen je bio jedan velik gost.*

*“Samo je jedan grad, samo jedna rijeka”,
rekli su mnogi za njegova vijeka.*

Evlija je tuda prošao carskim drumom,
Zuko je išao i cestom i šumom,
Ivo kad je stigao očaran je stao,
da postoji raj tad je svaki znao...
(nastavlja se)

Zdenko Bošković

23 maj 2016

Moj most

(Nastavak)

*Otišli su dalje pustolovi svijeta,
za čuprijom krivom osta samo sjeta.
U zjeni im osta sjena, obris mosta,
ni riječi, ni hvale ne bješe im dosta.*

*To je moj most, rijeka i grad.
Mostarcu svakom od Boga dar.
Dođi, zauvijek možeš ostat' tu,
odnijet' ga možeš samo u snu.*

Zdenko Bošković

28 maj 2016

... Car i pratnja skupa s Mujagom odoše do proširenja na početku Priječke čaršije, odakle je najljepši pogled na most i na sam let skakača. Ibrica se pope na tjeme mosta, opkorači ogradu od kovana željeza i stade mirno, licem okrenut prema rijeci, a rukama se iza sebe drži za ugrijanu metalnu prečku i gleda poda se u rijeku, pa onda ispred sebe negdje u daljinu. Žamor naglo prestade kad otpusti ogradu i raširi ruke. Nastade grobna tišina. Ibrica diže ruke iznad sebe, pljesnu dlanovima, savi malo koljena, a onda se odlijepi od bijela kamena ograde mosta i kao ptica poletje u ambis. Tijelo izvi u luk, ruke pruži iza sebe, noge skupljene – baš kao lasta, cijelo tijelo je ujednačeno i skladno. Ne vide se dvije ruke ni dvije noge, sve se stopilo kao da je jedno i uistinu ovo više sliči na lastin let nego na običan skok. I tako približavajući se površini vode, gledatelj očekuje da će se, ovaj čovjek-lasta, oteti zakonu gravitacije i da će poletjeti uvis, natrag k luku mosta. No, let konačno završi dodirom hrabrih prsa sa zelenom rijekom. Sitna glava se pojavi na površini prije negoli je pljusak izazvan padom u vodu prestao. Svi oduševljeni, plješću hrabrom mladiću, a on pliva do obale. Car i pratnja, zadivljeni nesvakidašnjim prizorom ...

Tibor Vrančić, "Česar na čupriji", 2010

Krojač po profesiji, i to među najboljima u Mostaru, pedesetogodišnji Lazar Lakić te 1886. g. zapade u financijske poteškoće. Mada je mogao svoje usluge papreno naplaćivati od bolje stojećih Mostaraca, što 'no se kaže u suhu zlatu, bio je meka srca. Sve više odijela je davao na veresiju. Ljudi ko ljudi – odmah iskorištavaju ponuđenu dobrotu i nečije meko srce. I naš Lazar se poče zaduživati po bankama, kod veletgovaca, prijatelja. Dugovi se namnožiše, vjerovnici za vratom, a i radnja mu počinje slabije poslovati. U bezizlazu, jer čovjek ima samo jedan obraz i iako zna da Bogu takve stvari nisu mile, donio je čvrstu odluku – skončat će svoj život i skočiti iz svoga nemira u nemir Neretve. Stoga odabra jednu ljepljivu, maglovitu i kišnu noć, pa ode na Staru čupriju. Pope se na most, rukama čvrsto držeći metalnu ogradu i zagleda se u dubinu tražeći očima Neretvu, no ona se nije nazirala. Bože jedini, šta ako je presušila ili ako je suviše plitka, misli on, kao da bi to igralo bilo kakvu ulogu u slučaju skoka. Mislio, mislio, zagledan u duboku maglu pod sobom, nakanjivao se i uto mu se lijeva noga poskliznu, a desna noga zape među željeznu ogradu. Ostade Lazar tako visjeti nad ponorom – ni tamo ni 'vamo. Vidjevši da nema kud, poče dozivati pomoć. Uto naiđoše neki mladići vraćajući se s kasnog sijela te priskočiše i spasiše ga sigurne smrti.

Tibor Vrančić, "Domaći stranac" (neobjavljeno), 2013.

8 jun 2016

Nisam vjerovao da će se itko usuditi srušiti Stari most u mome rodnome gradu. Putovao sam posljednjih mjeseci po stranim gradovima i govorio o njemu: 6 mostova je uništeno u Mostaru i oko njega, ali ipak nije ovaj stari. Činilo se da će, unatoč barbarstvu, ostati kao vrijednost i kao povijest. Povjerovao sam da će se, upravo na temelju vrijednosti i povijesti, naći neko rješenje i spasiti ono što se još može u BiH spasiti. Još jednom sam bio naivan.

Neumjesno bi bilo u ovom času raspravljati o ljepoti Mostarskog mosta, o njegovu skladu s okolinom, o smjelosti njegove gradnje i bjelini kama od kojeg je bio isklesan. Za nj me vežu uspomene iz djetinjstva i mladosti. Zvali smo ga naprosto "stari", kao što se zove oca ili drugara: nalazili smo se "na starome", kupali se "pod starim", najhrabriji od nas skakali su u Neretvu "sa starog."

Predrag Matvejević, "Most", 1995.

Nad zelenim, kao ždrijebe nestašnim, a kao život vječnim vodama, u dubokoj starosti, mučki i sramotno izmasakriran je najuvaženiji i najvremešniji Mostarac. Na mjestu gdje se rodio i proživio 427 dostojanstvenih i vitkih godina, ljubujući sa rijekom, i drugujući sa ljudima. Prvo ga lani, s ljetom, ranili neplivači s lijeve obale, a dokusurili, isto tako, neplivači, s desne strane. Svirači gusli i pjevači gangi, svijet mračan, zao i nesviknut niti mostovima, niti rijekama, niti gradovima, od kojih je uvijek zazirao, a kad se steknu uslovi pljačkao i potom rušio i palio, ne bi li zatro trag. Nikad se [...] niti jedan grad poistovjećivao i prepoznavao po nekoj ljudskoj građevini kao Mostar po mostu kojeg su odnekud zvali Stari. [...] Sru su mlađu braću smakli prije njega, na kućnom pragu, pred očima onih, koji su ga najviše voljeli. Ispratio ih je sa tugom, velika je pravda, a mala utjeha što počivaju zajedno u vodama Neretve. [...] Mostovi se, inače, grade kako čovjek ne bi morao naokolo. Da prepriječi, da mu je bliže tamo gdje mu se hoće. S mostovima, obale se rukuju i orodjuju. [...] Mostovi od svih građevina nose najviše ljudskog u sebi. Most je najbliži čovjekov rođak. A opet, ne bi mosta sličnom ovom mostarskom, pogubljenom. Mostovi su i počesto nalik jedan drugom. A ovaj bi nalik samo sebi ili mjesecovom luku što se ogleda u vodama Neretve.

Mišo Marić, "Bio jednom jedan most", 1995.

22 jun 2016

Na nebu čuprija

*Rušili su je
Oni s lijeve
I oni s desne
Strane zla.*

*Da više nikad
Nikome
Ne bude
Most.*

*Da se po njoj
Ne vidi i ne zna
Čiji grad
Ruše. (nastavlja se)*

Husein Bašić, 1993.

22 jun 2016

Na nebu čuprija

(Nastavak)

*Sad sirat-čuprijom
Mostarci pravi
U džehenem
Hode.*

*Preko Mjeseca
Iznad vode
Na nebu čuprija
Da bude.*

Husein Bašić, 1993.

Stari most u Mostaru je bio lijep uvijek na drugačiji način. Ako bih u jednom danu dolazio nekoliko puta da ga gledam, čak s istog mesta, uvijek je bio nekako nesaglediv u svojoj ljepoti. On i sada titra nježan pred mojim očima i zapravo neuhvatljiv, iako imam mnogo njegovih fotografija, nekoliko puta sam ga crtao, pa sam ga i tako pamtio, bezbroj puta sam video platna različitih slikara s motivom Starog mosta u Mostaru, ali začudo i protiv moje volje, najjasnije vidim kako se pogođen granatama survava u vode Neretve. To je strašna rana, samo ne znam gdje bih je smjestio: na fon neba, u sjećanje, ranjavanje sjećanja? To ne znam, ali nedvosmisleno pamtim da je bio pogođen u mojim prsim, ako je tu duša, onda u mojoj duši se survavao i pao u Neretvu. Ali da sam njegovo rušenje doživio kao najdublju, posvemašnju uvredu to mi je odmah bilo jasno, a jasno mi je i sada. [...]

[...] Nemoguće je da nije, takav kakav jeste, pripadao svim ljudima na svijetu, koji su ga makar samo jednom vidjeli. Ali šta je to srušeno i ubijeno njegovim rušenjem? Kako to sebi objasniti, ima li tu kakva pouka? Šta to zapravo znači? A uvreda, može li se ona sprati? Hoće li ta bolna uvreda, iščeznuti vremenom. Kako su se oni koji su ga srušili tome mogli radovati

Nedžad Ibrašimović, "Stari most uvijek drukčije lijep", 1998.

30 jun 2016

Tab'ijin spjev o Mostaru

Budući si Ti čuvar i ovog i onog svijeta,
Moj Bože, sačuvaj od neprijatnosti grad Mostar![...]

[...] Njegov visoki privlačni luk uporedih s mlađakom mjesecom,
Ovaj neprikosnoveni most napravi graditelj svojim mudrim znanjem.

Most je rijeku uzeo u zagrljaj poput žarkog ašika,
Srebrni luk preko rijeke je (nenadmašivi) projekt i djelo.

Njegov povijeni stas liči nebeskom svodu,
Običaj mu je i posao ovozemne terete prenositi.

Kule na njegova dva kraja su veličanstvene kao planina Kaf,
Šta bi bilo kada bi posjetioci imali snagu kao ptica Anka.

Pjesnik Tab'ija, 17. stoljeće

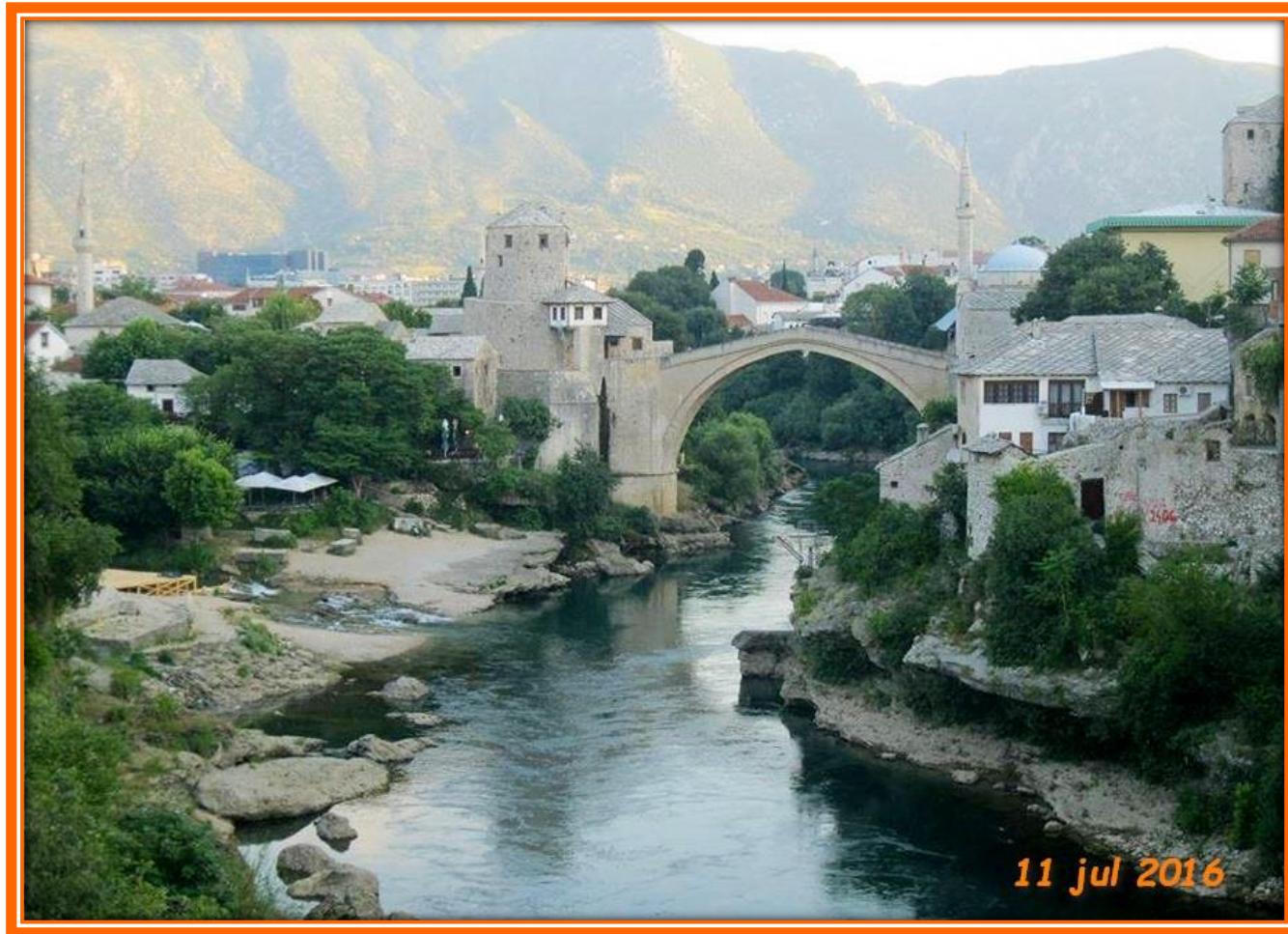

Mostovi su, eto, i u moderno doba još uvek mogli biti demonska bića, ali što se mostarskog mosta tiče, on je, onako lep kao Apolon, oduvek bio samo dobar, voljeni Bog među Bogovima. I što je naročito važno, umesto velike žrtve, zadovoljavao se veštim ali opasnim skokovima mladih Mostaraca, koji su se sa krune mosta obrušavali u ledenu Neretvu. U tim odvažnim skokovima, bar za moje poimanje simboličnih činova, oduvek je bilo nečeg ritualnog.

Postoji jedna arhaična jezička oznaka koja uveliko otkriva antropomorfni simbolizam starih kamenih mostova. Reč je o onome što su stari majstori zagonetno definisali kao oko, dakle, ni manje ni više no baš kao "oko mosta"! Mislilo se na presvođeni ili kod manjih mostova samo prelučeni polukružni otvor iznad vode. Ako se taj neobičan izraz prihvati, onda bi se moglo reći da je oko mostarskog mosta bilo ogromno i širom otvoreno... i da je na obe strane gledalo kao kakav udvojeni Polyphem.

Bogdan Bogdanović, "Može li grad bez svog mosta, može li most bez svog grada". 2001.

Kad su zidarski esnaflje oborili i posljednju skelu nasta tajac. Dug i protežan muk. Među svjetom što se bio sakupio na mjesta odakle se mogla vidjeti posve nova i neobična građevina vladalo je čudenje i divljenje u isti mah. I u onom presudnom trenu kad se trebalo pokazati da li će ćuprija ostati uzgor ili se strmoglaviti u neretvanske virove, nad podkujundžilučkim sokacima proleti jato sjenica. Šum njihovih krila nadvladaše udari rušecih drvenih greda i kočeva o stjenovite obalne pećine i vodu. Most osta.

Na drumu za Nevesinje odakle je bila vidna glasovita Stjepanova Kula, neimar je sa malobrojnom pratnjom. U golemoj neizvjesnosti i nervozan. [...]

[...] Saradnici, zaptije i seizi, svi u napetosti, osluškuju muklu podvelešku tišinu jer broj iščekujućih topničkih pucnjeva treba da odredi buduću neimarovu sudbinu. [...] Jer ne dođe li do drugog udara zaptije su već spremne da ga vežu i prema zadnjem sultanovom fermanu sprovedu u zindan. [...] Drugi pucanj, jaš gromkiji i teži, zapara suhi podveleški zrak. Zaptije osedlaše konje i ćutke podoše prema Mostaru. Neimar osta pri ustaljenoj praksi da se ne vraća na završene građevine pa reče slugama da izvrše posljednje provjere pred odlazak.

Edin Husković, "Most nad Neretvom" (istorijska priča), 2001.

Mostovi ujedinjuju. Djeca u pojedinim kvartovima grada idu u školu odmah iza ugla, ili preko mosta. Njihovi roditelji mogu raditi na drugoj strani rijeke prelazeći most svakodnevno. Oni to rade i da posjete svoju rodbinu i prijatelje. U otvorenom gradu ne postoji dio grada koji je rezervisan za ljudе koji tvrde da je to njihov dio grada, gdje drugi ne pripadaju. U otvorenom društvu mostovi znače da ne postoje zone u koje se ne može zalaziti, da ne postoji apartheid. Most je simbol evropskog identiteta. Izgradnja mosta znači podržavanje slobode, podržavanje jednakosti i solidarnosti, dok uništavanje mosta znači uništavanje svega ovoga. Mostarski most je bio spona takvog identiteta: otvorenog, slobodnog, pluriformnog, zasnovanog na pravima. Most u Mostaru je spona veze i integracije civilizacija. Sve je to bilo promijenjeno: zid je uništen i most srušen...

Iz govora Jana Pronka (bivšeg ministra vanjskih poslova Holandije)
izaslanika Gen. sekretara UN, Kofija Anana,
s Prve svjetske muzejske izložbe
"Stari most u Mostaru", održanoj u Beču, 2003.

20 jul 2016

Kad se izgovori reč "most", ja ugledam uvek isti luk, koji je četiri stotine godina stajao uokviren nebom i brdima, koja menjaju boju. Govorim o mostu koji je ugrađen u ime Mostara i u generacije njegovih ljudi. Iz dvorišta svoje kuće na Brankovcu dubokim očima ga je gledao pesnik Alekса Šantić. Na njemu je zastajala moja prababa, obučena kao osoba iz etnološkog muzeja. Prelazio ga je moj deda na svojim svakodnevnim šetnjama oko grada. Baba je pažljivo stupala po njegovom skliskom kamenu, dok je, uz ritualne uzdahe, vukla cegere sa pijace. Majka je sa svojih prozora gledala kako zavese kiše padaju po krovnim pločama njegovih dveju kula. Tih posleratnih godina, ona se sita nasmrzavala, živeći u lepoj kamenoj kući iznad mosta. Otac je tu dolazio da joj se udvara i da dele nekakvu čorbu koja je njima izgledala romantična a meni stidno-sirotinjska. Svi parovi iz mog privatnog Makonda, zagrljeni su prelazili most. Da je neko upitao prosečnog Mostarca: "Taj most ili tvoj život?", podozrevam da bi mnogi izabrali život – ali sa jakim osećajem griže svesti.

Vladimir Pištalo, "Povratak mosta"
(povodom izložbe O Mostaru i Starom mostu), 2003.

27 jul 2016

Upoznao Mostarac novu curu i šetajući idu preko Starog mosta.

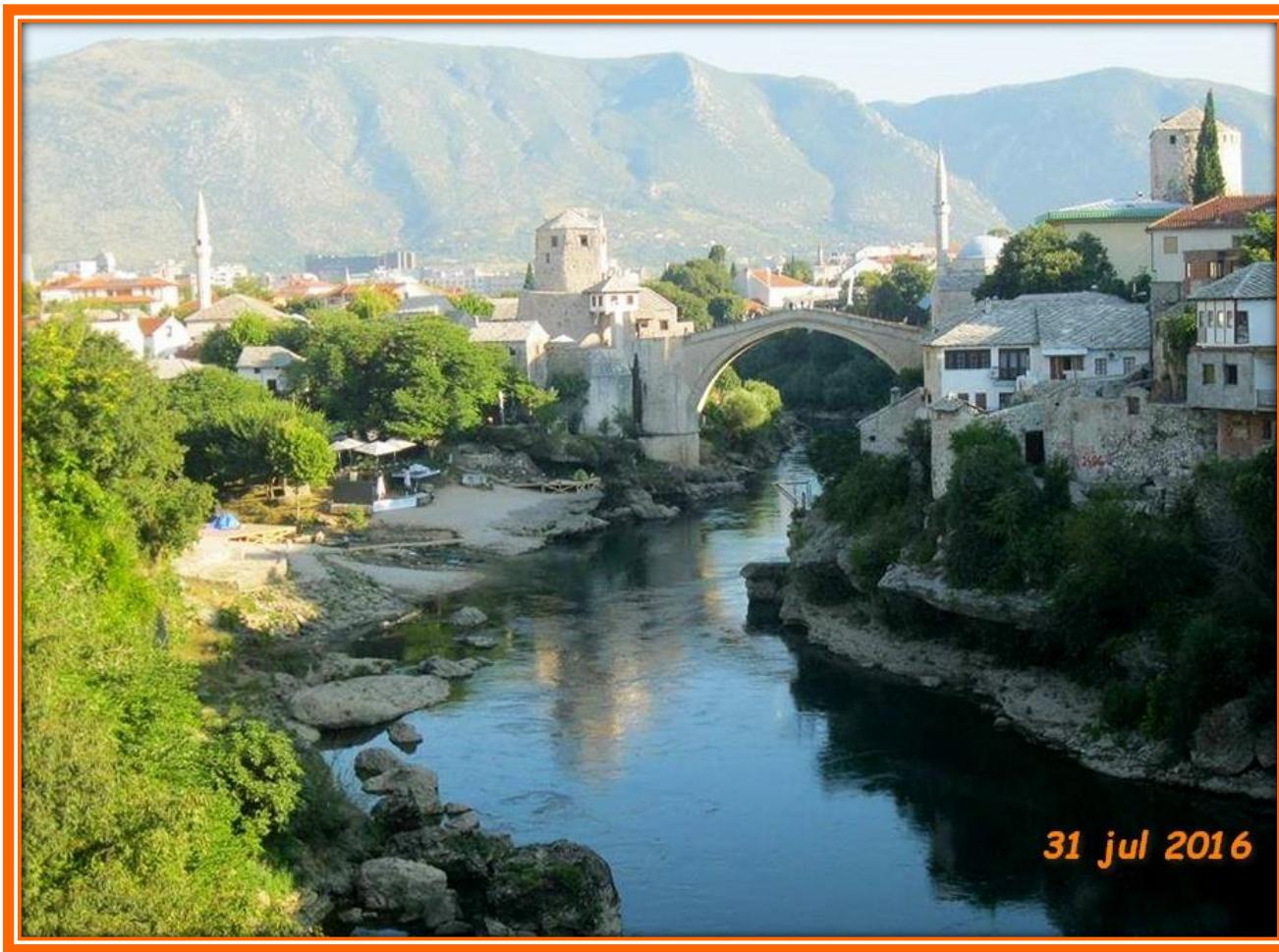
Kaže Mostarac:

- Odavde se jedna bacila u vodu zbog mene!

Pita ona:

- Jel iz depresije!?

- Jok bona, s Avenije!

31 jul 2016

Klasična otomanska arhitektura sa svojim ornamentima, kultom svetla i vode, jeste suptilnost sama. Jednom sam napisao da je ruka koja je napravila Stari most bila ruka božja a da ju je na glavu, kad ga je bolela, i na srce, kada se kleo, polagao neimar Hajrudin, učenik velikog Sinana. Poredio sam taj most sa islamskim prozorom kroz koji je topli dah Mediterana prodrao u kontinent. Čudim se ljudima, spremnim da se odreknu ijedne forme uljuđenosti kojoj su imali sreću da budu izloženi. Što se mene tiče, moguće je da mi je Stari most podario ideju sklada, po kojoj merim lepotu stvari koje sam kasnije sreo u životu.

Kada bih došao u Mostar, most bih posetio poslednji. Njuškao bih po najzabačenijim mahalama, obraćajući pažnju na mirise, čemprese, kuće sa "lahkim odajama", cvetove nara i oleandre oko Radobolje. Tek nakon odlaganja, nalik na tremu, popeo bih se na most. U proširenom prostoru vitlale su bele mlinice i Koski Mehmed-pašina džamija. Zelena voda je vrtložila. Kako je visok!, pomislio bih uvek. Čudo je delovalo. To je bilo to.

Vladimir Pištalo, "Povratak mosta"
(povodom izložbe O Mostaru i Starom mostu), 2003.

31 jul 2016

Zaplakao sam kad sam čuo da je srušen. Filmski snimak rušenja video sam godinama kasnije. Zabbezknuto sam zurio u topovski udar jedan, pa još jedan. Dim! Most koji pada! Moj prijatelj je znao čoveka koji ga je srušio. Dugo su redovno večerali zajedno. Bio je normalan čovek, kaže. Jedan u galeriji normalnih ljudi koji su ukrasili ovu deceniju.

Deset godina nisam dolazio u Mostar. Nisam želeo da mislim na sve strahote koje su se desile. U drugom Milenijumu, u drugoj inkarnaciji došao sam ponovo. Hodao sam kroz surrealan grad. [...]

[...] Onda sam se spustio u stari grad i, kroz nekakav kameni prolaz, prišao mostu. Suočio sam se sa dubokom tišinom, kao da je most bio zvuk. Tankim metalnim mostom, prohodao sam "po vazduhu" nad Neretvom i mislio: nikad ga nisam video iz ove perspektive. Paradoksalno, grad mi je sa svojim mirisima, kanjonom, kulama, izgledao lep čak i u tom stanju. Bio sam kao naduvan od osećaja duboke nerealnosti, od realnosti... koja nije verovatna. Izronjeni kamenovi, koji su nekad bili deo mosta, ležali su poslagani na pećinu. Ne znajući šta bih sa sobom, otisao sam da brojim te kamenove.

Vladimir Pištalo, "Povratak mosta"
(povodom izložbe O Mostaru i Starom mostu), 2003.

12 avg 2016

Kažu, džaba ti je, ali još se ne zna, je li zajebancija nastala u Mostaru ili je Mostar nastao iz zajebancije.

Boris Dežulović

Setite se Starog mosta

(Grupi "Mostarske kiše" na dar)

U Neretvi kamen leži,
sa sredine starog Mosta,
sa visoke naše Duge,
skočio je on od tuge.

Iz Neretve kamen gleda,
srce Mosta skamenjeno,
nije strelom probodeno,
već slovima okičeno. (Nastavlja se)

Andel Milun, "Peta strana sveta", 2004.

Setite se Starog mosta

(Grupi "Mostarske kiše" na dar)

(Nastavak)

*Na Neretvi Most je bio,
poput Duge što se svio,
obale je dve ljubio,
jednu ljubav upamlio.*

*Setite se starog Mosta,
pogledajte u dubinu,
podignite uvis čaše,
za Aleksu i Eminu.*

Andel Milun, "Peta strana sveta", 2004.

S Mostarom je drugačije, s njim se nikad ne opraćam. Jer, Mostar možeš napustiti, ali on ne napušta tebe. Uvuče ti se pod kožu, protiče ti kroz vene i sjedini se s tobom, a da nisi ni svjestan toga. I onda je kasno, nostalgija te zauvijek vuče ka gradu rođenom na obalama Neretve

Aleksa. Šantić

Kako Mostarci slikovito opisuju vrućinu u gradu:

A jes vruće – Koke nose kuhana jaja.

Kako je vruće – vrata se otvaraju mašicama.

19 sep 2016

Ženio se Hercegovac koji ima 57 godina, s djevojkom iz Gruda od 62 god.

Kad ju je prenosio preko praga kaže mu čaća :

- "Eeee moj sine, da je sreće sad bi je iznosili, a ne unosili"!

Od svega što čovek u životnom nagonu podiže i gradi, ništa nije u mojim očima bolje i vrednije od mostova. Oni su važniji od kuća, svetiji, opštiji od hramova. Svačiji i prema svakom jednaki, korisni, podignuti uvek smisleno, na mestu na kome se ukrštava najveći broj ljudskih potreba, istrajniji su od drugih građevina i ne služe ničem što je tajno i zlo.

Ivo Andrić, "Znakovi pored puta"

Mi smo u ovom Gradu imali puno toga zajedničkog, puno toga što nas je povezivalo, a ne razdvajalo [...]. Stvarne „podjele“ u Mostaru, kako i u mojoj djetinjstvu, dječaštvu i mladosti, pa tako i u nekom zrelog dobu, mogli su se svesti samo na jednu jedinu razinu: jesli je pripadnik Raje i njihovog kodeksa ponašanja ili si pripadao onima drugima – „papcima“ ili još gore, „đubradima“, koji su bili ta druga i treća kategorija klasifikacije. Ta jedina stvarna „podjela“, bila je, čini mi se i danas, najpoštenija i najispravnija, iz prostog razloga jer je isključivala bilo kakve nacionalne, religiozne, spolne, rasne, kulturne, intelektualne i slične razlike. Ako si bio OK, onda si bio Raja, ako nisi – onda si bio „papak“ ili „đubre“! I točka.

A tu moralnu podobnost i pripadnost jednoj od te tri kategorije određivala je Raja, „čaršija“ i ljudi u njoj. Milimetarski precizno i nepogrješivo. A „titula“, koja bi se dobila od „Raje“ ili od „čaršije“ – nosila se čitav život. Do smrti. I mogla se dobiti, ili izgubiti samo jednom. Kod Raje nije bilo „popravnog ispita“. Teško je „papak“ ili „đubre“ mogao postati Raja, jer je klasifikacija bila po karakternim i moralnom principu, a oni se teško mogu mijenjati. Pogotovo ne u nekim zrelijim godinama.

Roko Markovina

27 sep 2016

Mi nismo ničiji. Uvijek smo na nekoj međi, uvijek nečiji miraz. Stoljećima mi se tražimo i prepoznajemo, uskoro nećemo znati ko smo. Živimo na razmeđu svjetova, na granici naroda, uvijek krivi nekome. Na nama se lome talasi istorije kao na grebenu. Otrgnuti smo, a neprihvaćeni. Ko rukavac što ga je bujica odvojila od majke pa nema više ni toka, ni ušća, suviše malen da bude jezero, suviše velik da ga zemlja upije. Drugi nam čine čast da idemo pod njihovom zastavom jer svoju nemamo. Mame nas kad smo potrebni, a odbacuju kad odslužimo. [...]

[...] Nesreća je što smo zavoljeli tu svoju mrtvaju, pa nećemo iz nje, a sve se plaća, pa i ta ljubav. Zar smo mi slučajno tako pretjerano mehki i surovi, raznježeni i tvrdi. Zar se slučajno zaklanjamo za ljubav kao jedinu izvjesnost u ovoj neodređenosti, zašto? Zato što nam nije svejedno. A kad nam nije svejedno znači da smo pošteni. A kad smo pošteni, svaka čast našoj ludosti.

Meša Selimović (o Bosni)

3 okt 2016

Kad čovek prenoći u Mostaru, nije zvuk ono što ga probudi ujutro, nego svetlost. To znam iz iskustva. Svetlost me je dočekala pri dolasku u Mostar, pratila za vreme mog boravka od jutra do večeri, a docnije, po odlasku, ostajala u meni kao glavna karakteristika moga sećanja na Mostar. Uvek mi se činilo da je to što sija nad ovim, od prirode povlaštenim gradom, i što prožima sve u njemu, neka naročita svetlost, izuzetna po jačini i kakvoći. Uvek sam mislio da sa njom mora da ulaze u čoveka ljubav za život, hrabrost i vedrina, smisao za meru i stvaralački rad.

Nikad se dovoljno nisam mogao nagledati te svetlosti, iako sam je sretao svuda. Nje ima u smehu ovih ljudi i jasnim samoglasnicima njihovog govora, na licima mladića i devojaka u predvečernjoj šetnji. Ona se prelama kao zlatan, nemiran odblesak u čaši mostarske žilavke, živi kao sabijena snaga i slast u ovim breskvama i trešnjama. Ona se krije u senovitoj, hladnoj vodi Radobolje. Po njoj je Neretva najsvetlijia naša reka, po njoj i sam goli krš okolnih brda ima neku stihijnu veličini.

Po toj svetlosti ja se najbolje sećam Mostara.

Ivo Andrić, "Zapis o Mostaru", 1946.

3 okt 2016

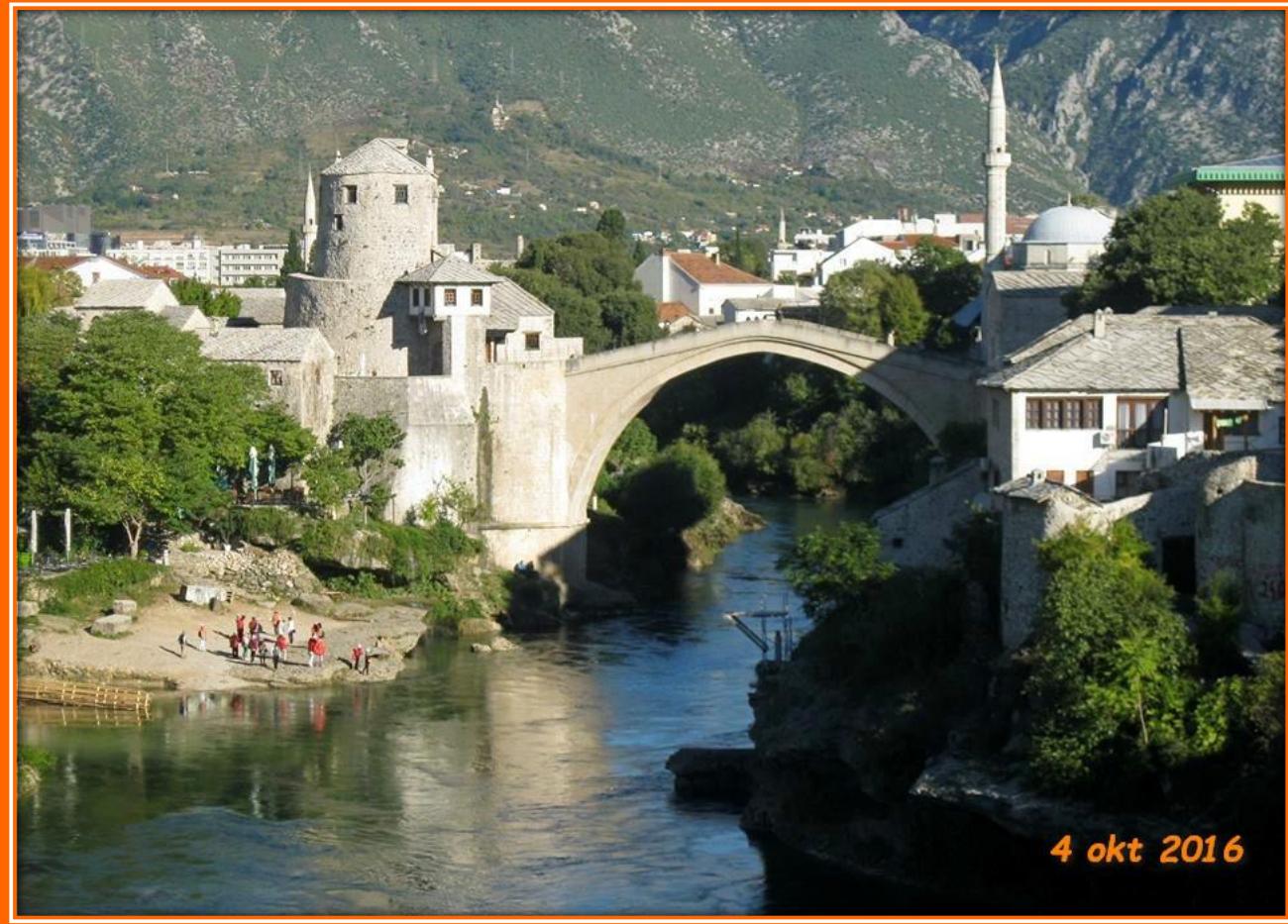

*Smejali smo se dečacima što su skakali
sa mostova za cigarete.*

*Smejali smo se, jer nije leto a oni skaču baš,
su deca.*

*Govorila je mogu umreti, mogu dobiti
upalu pluća*

Pero Zubac, "Mostarske kiše"

4 okt 2016

U mostarskoj čaršiji živjeli su čuveni osobenjaci, tabijasuzi, dobroćudni namćori bez kojih se ovaj grad ni dan-danas ne može zamisliti. Njihove navike i blage nastranosti bile su njihova životna pravila, o kojima se sa blagonaklonošću vodilo računa i u mahali i u čaršiji.

Jedino od njih tabijasuza na većem glasu bile su čuvene mostarske šaljivdzije – Liske, uvijek spremne na duhovitu dosjetku, blagu podvalu i kalambur. Mostarci su i jedne i druge volili, s njima živili i na izvjestan način njima se ponosili.

U rano proljeće mostarski sokaci i pijaca, Tepa, puni su ranog povrća, a ljeti i u ranu jesen puni krušaka, šljiva, smokava, bresaka, slatkog grožđa i bostana. Valja stati, odahnuti i čuti taj govor Neretve.

Takav je grad Mostar. Mostara nadaleko nema.

Zulfikar Zuko Džumhur (iz TV emisije "Hodoljublja")

*Ljepote! Uz rijeku, kao labud bijeli,
leži Mostar i pun sunca, adiđara,
sav trepti, i stremi s kopljima munara,
kao da bi nebu poletjeti htio.*

Aleksa Šantić, "Anka".

17 okt 2016

Kad mi danas neko pomene tu čarobnu reč Mostar, koji sam u mladosti zanavek napustio, moje osećanje postaje naizmenično i bol i radost, gorčina i ushićenje, snaga i očajanje. Taj mali grad mog detinjstva i dečaštva, i danas zasvetli, kao fatamorgana koju sam jednog dana video, sedeći kraj neke ruševine hrišćanskog ili nehrišćanskog utvrđenja, na Libijskoj pustinji egipatskoj.

I za ovim gradom mladosti koji je danas samo u priviđenju, ja ne bih više smeо dalje poći, jer ga ne bih više nigde našao, a sebe bih izgubio. Ono što danas leži na dve obale Neretve, pod imenom Mostar, to je nešto drugo, i što sa ovim priviđenjem nema ničeg zajedničkog, i nešto zanavek izgubljeno.

Svako ima po jedan grad svoje dvadesete godine, koji je lepši, i melodičniji, i sunčaniji, nego svi drugi gradovi na zemlji.[...] Čovek, kojeg zapitate otkuda je, treba da odgovari najpre imenom grada koji je bio grad njegove mladosti, a tek zatim imenom mesta njegovog rođenja. Sve je drugo taština osim mladost. Ne pamti se detinjstvo ni po čemu ozbiljnom, a starost se opet pamti samo po bedi. Međutim, mladost jedina ostaje u nama kao praznični dan bez prestanka.

Jovan Dučić, "Sa Mediterana"

18 okt 2016

Bio sam dijete tada i zato si oprštam naivno vjerovanje da će odmah nakon rata Mostar postati ono što je nekada bio. Mali grad sasvim ugodan za život. Provincija koju katkad nečija dostignuća lansiraju u centar zbivanja. Sjećam se kad sam prvi put nakon rata stigao u Mostar. Putovali smo cijelu vječnost. Tada se iz Sombora putovalo preko Crne Gore i istočne Hercegovine do Nevesinja gdje bi ljudi preuzimao UNPROFOR-ov autobus i vozio do Mostara. Kada sam iskoraciо na kolodvor jednostavno sam pukao, pao na zemlju i počeo neutješno plakati.

Marko Tomaš, 2016.

21 okt 2016

*Bilo bi prelijepo kada bi ljudi bili spremni da svakoga dana prave male mostove. Kada bi shvatili
da nisu sami na ovom svijetu, nego da žive zajedno s mnogo drugih oko sebe.*

Hans Koschnick

22 okt 2016

*Kako je bilo vruće i sporno palo mi je na pamet skočit u rijeku, ali kad sam vidjela da kupači čim
skoče odmah brzo izlaze, ipak sam odlučila stoički podnijeti vrućinu.*

Katarina Fiorović, 2015.

29 okt 2016

Kako se ja sjećam Mostara. Nikako. Obrisici grada nestaju u izmaglici, sjećanje svakim danom tone sve dublje. Sjećam se vedrog neba koje nigdje nije bilo onako plavo i sunca koje nigdje žešće nije sijalo. Ta plava vedrina i žuto blještavilo još uvijek ponekad zasjaju u obrisima sjećanja, pojave se kao mukla bol u trbuhu, da bi nestali sljedećeg trenutka kao imaginarni odjeci ugušene prošlosti. Sjećam se crvenih trešanja, slatkog, žutog grožđa po imenu žilavka i oblih raspuknutih šipaka. Života više nema. Grada više nema. Prošlost se koprca odbijajući da umre. Imala je dvije mogućnosti: da potone poput Titanika, sudarajući se sa ledenim stijenama, pršteći i praskajući na sve strane, dok ne potone kao beskorisna olupina razbijenog broda, zauvijek i bespoštedno, ili da odbija da umre donoseći sa sobom nesreću davljeniku i vječnu agoniju prezivjelog. Nebo, rijeku, onu havu u zraku, sunce koje ulijeva život i bez kojeg je taj život bio nezamisliv, bezazleni, bezrazložni smijeh, spokoj uktovljen u gradu, ja sam zaboravila. Znam da neba nemaju onu boju, niti sunce sija onako kako je sijalo u Mostaru, ali nijanse tih boja mijеšаće se u meni kao sjećanja na davno zaboravljenu bajku: suviše sam izmrcvarena, suviše sam ranjena. Preduboko iščašena u korijenu.

Marsela Šunjić, "Laku noć, grade".

31 okt 2016

Grad

*Postoji grad
svjetlošću ozidan,
najtoplje mjesto
u geografiji moga krvotoka.*

*Zatvorio sam oči
svjetlost da ublažim,
ona mi nutrinu prožima*

*To je grad ljubavi moje.
Svaki korak i rastanak
od rođenja nas približuju.*

*Ispružili smo ruke
kao mostove
da zagrle dvije obale...*

Vlado Puljić, "Vodokradica", 1997.

5 nov 2016

Jer čudan su oni soj ljudi – ti Mostarci. Grad im je najudaljeniji kad se nalaze u njemu, kad hodaju dragim krajolicima grada, kad im je stalno pred očima. Dočim, najbliži im je kad su najudaljeniji od njega, kad milom ili silom odu od njega, kad ih počinju zvati onom ružnim, hladnim i odvratnim imenom – dijaspora. Pa i onda se natječu s onima koji su ostali u gradu, tko više voli Mostar – oni koji odoše ili oni koji ostadoše. Tek kad nisu u njemu, onda hrle k njemu, tek onda žele u jednom trenu obići sve njegove kutke, tek onda ga istinski grliti i nositi u srcu. Tek onda uistinu čuju huk moćne Neretve, tek onda vide boju te čudne rijeke, tek onda znaju gdje pripadaju.

Tibor Vrančić, "Mostar – krhotine prošlosti", 2010.

Ustaj s tog betona, žao ti što si zdrav!

Ne bi vala da si mi iz oka ispala!

Hoćemo je pit?

Ne prezni mi po kući!

Šta se ti plekaš?

Grohno ko baraka.

(S mostarlskih ulica)

11 nov 2016

Uvijek se znalo, i tvrdilo, otkako je svijeta i vijeka, da Grad, da bi to zaista bio, mora imati Dušu. Grad bez Duše i nije Grad. I znalo se uvijek, otkako je svijeta i vijeka, da ta njegova Duša, to što ga čini Gradom, nije nikakva izmišljena, apstraktna, mađioničarska ili, još gore, filozofska smicalica za neuke i naivne. Dušu Grada čine njegovi Ljudi. A tek potom sve ono što su oni u njemu stvorili, čuvali, voljeli i ostavljali kao svoje zavještanje generacijama koje su ih naslijedivale. Dušu Grada čini onaj neki "zagonetni duboki život", koji tvore i koji toj njegovoj Duši udahnjuju oni što svom životu nalaze i daju smisao samo tako da Gradu daju cijeloga sebe, u svakom pogledu i bez ostatka. Onda Grad za njih više nije samo mjesto življenja, nego i razlog postojanja. Mostar je bio takav Grad - Grad s Dušom, i s Ljudima u Njoj.

Otkako je svijeta i vijeka velike Gradove s Dušom rušili su i palili, pljačkali i otimali, mrzili i proklinjali najrazličitiji barbari i barbarogeniji, probisvjeti i vucibatine, silnici i nasilnici, neljudi i zlehudi - a oni, Gradovi, opet su, iz pepela i nesreća, ustajali obnovljeni ili ostajali u sjećanjima. Oni što su ih gradili i voljeli, što su im davali Dušu, činili su ih besmrtnima i neuništivima. Makar u legendama i sjećanjima. U knjigama i pjesmama. Mostar je takav Grad.

Slavko Šantić, "Grad s Dušom, a u njoj Čovjek"

Pišem ova slova sedmog dana od smrti Starog mosta u Mostaru, sedamnaestoga dana mjeseca studenog (studen je studeni) ljeta gospodnjega 1993. za pokoj vječni jednom podjednako mitu, koliko uspomeni, legendi jednoj i čudu jednom, Starome mostu u Mostaru.

VIŠE TE NEMA. [...]

[...] Zbogom prijatelju stari, pozdravljam te zadnji put u ime svih onih koji su te voljeli, po Tebi hodili, štitili Te i čuvali i za Tvoj o(p)stanak i život dali u ime svih onih prognanih, žalosnih, poniženih i raseljenih, u ime svih onih kojima je na vijest o Tvojoj smrti suza u oku zaiskrila.

Neće nas više, ni kao gosta,
gleđlati kule Staroga mosta,
a moje stope hoditi neće
srebrnim srpom...u proljeće.

Adio, amico caro.

Neka Ti bude hladna ta zelena cesarica u kojoj počivaš, a koju si premošćivao punih 427 ljeta i neka Te bura, kad niz Nju udari i dalje, makar i na dnu, miluje kao nekad i sunce neka Ti bude la(h)ko u ljetno podne i noć i vječna tama.

Roko Markovina

14 nov 2016

Neka oprosti gospođa Europa, ona nema spomenike kulture. Pleme Inka u Americi ima spomenike, Egipat ima prave spomenike kulture. Neka oprosti gospođa Europa, samo Bosna ima spomenike. Stećke. Šta je stećak? Oličenje gorštaka Bosanca! Šta radi Bosanac na stećku? Stoji uspravno! Digao glavu, digao ruku! Ali nigdje, nigdje, nikad, niko nije pronašao stećak na kome Bosanac kleći i moli. Na kom je prikazan kao sužanj.

Miroslav Krleža

27 nov 2016

A sada ču ti, veliki care, ispričati šta je istina u svemu tome, a šta u tome nije istina. Onaj most ondje, na onoj vodi, nije iz krila nikakve ptice, nego je iz snova njegovog majstora – sanjalice. Došlo mi je u uši, veliki care, a ti mi nemoj vjerovati: da svi koji stanu pred onaj most i sami stanu da sanjaju i zadugo poslije ne trijezne se – od toga čuda. Za ime majstora ne pitaju se – jer o njemu se, veliki care, zna vrlo malo ili ništa. Ostala je o njemu samo jedna priča: kako ni sam nije vjerovao da je načinio ono što je htio. Nikako mu nije išlo u pamet da će se tanki kameni luk održati kad mu skinu skele. Bacio je iz ruku čekić i četiri sahata hoda pobjegao od mosta i vode da ne vidi kako se rusi čemer na mostu kad mu skele skinu. Zario je glavu duboko u zemlju i još u uši udjenuo prste – da ne čuje onu strašnu riječ: srušio se!

Stvari na ovom svijetu, veliki care, nisu pravično uređene. Za veliko je čudo, veliki care, zašto je to tako – da ljudi umiru, a stvari žive! Onaj veliki majstor što je u onoj zemlji, na onoj rijeci načinio vječan most, umro je. Svoj kratki put na ovoj zemlji završio je, a njegovo djelo još putuje i kraja svega kao da nema. Stoji i stajaće u onoj zemlji i na onoj vodi za divljenje i za čuđenje. Jedan čovjek od knjige i kalema, koji je došao u onu zemlju da vidi vodu i na njoj čupriju, zapisao je u svoje listove: "Vidjeh gdje se duga nebeska spustila na kamen i na vodu! Nešto tako ne vidjeh prije, iako sam bio u trideset zemalja, a neću vidjeti ni poslije."

Ćamil Sijarić, "Priča iz 1001 noći".

30 nov 2016

Jednog dana – priča se u priči – svijet je gledao nekog mladića.

Bio je jedinac u majke.

U ruci je nosio ručak svome majstoru i sa činijama šetao ogradom. Priča kaže da je svoje činije bio digao do prema glavi i da se s najviše tačke čuprije, zajedno sa svojim činijama, stropoštao dolje u vodu. Priča dalje kaže da je majka njegova prodala iz kuće sve što je imala i na ogradi načinila šipke od željeza – da nijedan jedinac u majke više tuda ne prošeta i ne padne. Niko ne zna kad je to bilo, a ni to je li bilo kako se priča. Ali ona koplja od željeza i sad su ondje.

I ondje – u Mostaru, i sad je most.

Gore nad njim nadnese se Mjesec pa se gledaju.

Ćamil Sijarić, "Priča iz 1001 noći".

5 dec 2016

*Ko god je pucao na Mostar
Dabogda nikad ne imao Mosta*

Alija Kebo, "Amrina kletva".

5 dec 2016

Daj mi snage da oprostim. Jer, ko oprosti on je najveći. A znam, zaboraviti ne mogu.

Meša Selimović, "Derviš i smrt"

8 dec 2016

Mostara se više ne sjećam. Sjećam se hropca, sjećam se suze, nogama izvaljenog zubala ,lobanje raspuknute kao lubenica, usta koja su mirisala na mokraću i razrogačenih očiju punih straha. Sjećam se vjere, možda mi je sjećanje na nju najsvježije. Zbog te vjere ljudi su stradali kao ovce za klanje. Kada su počele da nestaju olupine grada u kojem sam rođena, u mučnom zahtjevu onoga što se zove borba za opstanak, polako su počele da izranjaju sjenke ljudi kojih više nema. Kojih više nikad neće biti. Zaklani su i uništeni, ili ih je granata pogodila. Nije ni važno kako su poginuli, mada im je smrt bila grozna, neopisiva. Njih više nema i nikada ih više neće biti, nikada se više neće roditi, niti će ja ikada više nazvati čovjeka prijateljem. Nije ni važno zašto su poginuli, niti kakvi su ljudi bili, ali svoju smrt nisu zaslužili. Bile su prevarene i izdane halucinacije bitisanja. Grada više nema. Ni njih više nema.

Teško mi je da prepoznam ulice, naselja u plamenu, rijeku preko koje se ne savijaju mostovi, ali ljudi, ali likovi ljudi kojih više nema, prate me kao sumanute utvare prošlosti. Njih ništa ne može izbrisati. Niti me ikakva sila može natjerati da ih zaboravim. Oni neće izranjati, oni će jaukati i to jaukanje bit će dio mog života...

Marsela Šunjić, "Laku noć grade".

15 dec 2016

“Život je samo most. Ne gradi kuću na mostu.”

Kineska poslovica

25 dec 2016

Otkud ćuprija na ovom svijetu i kako je prva ćuprija postala? Kad je Alah džešanahu, biva, stvorio ovaj svijet, zemlja je bila ravna i glatka ko najljepša savatli tepsija. To je bilo krivo šejtanu koji je zavidio čovjeku na tom božjem daru. I dok je zemlja bila još onakva kakva je ispod božje ruke izišla, mokra i mehka ko nepečena časa, on se pirkradi i noktima izgrebi lice božje zemlje, koliko je god mogao više i dublje. Tako su, kako priča kazuje, postale duboke rijeke i provalije što odvajaju kraj od kraja i dijele ljude jedne od drugih i smetaju im da putuju po zemlji koju im je Bog dao kao bašču za njihovu hranu i izdržavanje. Žao bi Alahu kad viđe šta onaj prokletnik uradi, ali kako nije mogao da se vraća na posao koji je šejtan svojom rukom opogonio, on posla svoje meleće da pomognu i olakšaju ljudima. Kad meleći viđešte kako jadni ljudi ne mogu da pređu one haluge i dubine, ni da svršavaju svoje poslove, nego se muče i uzalud gledaju i dovikuju s jedne obale na drugu, oni iznad tih mjesta raširiše krila i svijet stade da prelazi preko njihovih krila. Tako ljudi naučiše od božjih meleća kako se grade ćuprije. E zato je, poslije česme, najveći sevap sagraditi ćupriju i najveća grijehotu dirati u nju, jer svaka ćuprija, od onog brvna preko planinskog potoka pa do ove Mehmed-pašine građevine, ima svog meleća koji je čuva i drži, dok joj je od Boga suđeno da stoji.

Ivo Andrić, "Na Drini ćuprija".

